

**„ÁLOMMÚZEUM”
Meggésett vitairat**

Balról jobbra: **Varga Bálint András, Pierre Boulez**, Astrid Schirmer (Boulez asszisztense), Marion von Hartlieb és Astrid Koblanck (az Universal Edition korábbi, illetve jelenlegi igazgatója) és Otto Tomek, az UE felügyelőbizottságának elnöke (Eric Marinitsch felvétele)

„*Varga Bálint András*: Amikor megkérdeztem Elisabeth Schwarzkopftól, hogy mi a véleménye a mai zenéről, egy felkiáltás volt a válasz: »Jaj, ne kérdezzon a modern zenéről!« Hasonlóan értelemben nyilatkoztak mások is, például Renata Scotto vagy Nikolai Gedda. Ha ilyen kiváló muzsikusok elutasítják a mai zenét, valami nincs egészen rendben. [...]

Pierre Boulez: [...] Az ön által felhozott példák igen jellemzőek, tudniillik mindegyik nézet énekestől származik, és az énekesek konzervatív világban élnek. Vagy az opera világában, amely már a történelemé, a múlté, vagy a *Lied* világában, amelyre ugyanez érvényes. A *Wozzeck* után írt operák közül egyik sem jelentős, a *Lied* pedig teljesen halott.

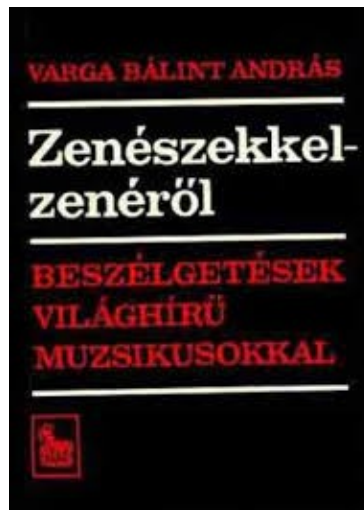
[Wozzeck, Op. 7: Act III, Scene 5: Ringel, Ringel, Rosenkranz ... \(5:15\)](#)
Wozzeck, Op. 7: Act III, Scene 5: Ringel, Ringel, Rosenkranz · Pierre Boulez ·
Alban Berg · Paris National Opera Orchestra · Chorus of the Paris National
Opera · Children's Chorus Of The Paris National Opera · Walter Berry · Isabel
Strauss · Albert Weikenmeier · Karl Doench · Ingeborg Lasser

[...]

A konzervatív zenei ízlésű emberek a múltban élnek, mert nincs, ami táplálja őket, egyfajta álommúzeum lakói, nem vesznek részt a mai életben, csak annyiban, hogy esetleg lökhajtásos repülőgépen utaznak.

Varga Bálint András: Akkor miért vezényel például Mozartot? Vagy Debussyt?

Pierre Boulez: Igen, nagyon szeretem Mozartot és Debussyt, de ők is a múzeumhoz tartoznak. Én nem akarom lerombolni a múzeumokat, de nem kívánom egész életemet ott tölteni. Ellátogatok oda egy félóra, és azzal elég is. Az ember rendelkezésére áll egy nagy történelmi táj, és ha akarja, ellátogathat a táj egyes vidékeire.”

(MRT–Minerva, Budapest, 1972)

Elborzadva olvastam a hatvanas években Varga Bálint András *Zenészekkel zenéről* című könyvében a világnagyságú zeneszerző és karmester Pierre Boulezzel francia karmester-zeneszerzővel készült interjújának részleteit. Ebben a gyűjteményben világhírű előadóművészek és zeneszerzők vallanak a kortárs muzsikához fűződő kapcsolatukról. Akkoriban magamban megütközve tiltakoztam: Mozart és Debussy (?!), ők nem tartozhatnak semmiféle múzeumhoz, hiszen őrájuk nem emlékezni kell, hanem nap mint nap töltekezni belőlük. Hosszú a sora azoknak a zeneköltőknek, akik megszépítik mindennapjainkat, erőt adnak, biztatást és ígéretet hoznak Palestrinától, Bachtól, Beethoventől, Schuberttől, Chopin-en, Verdin és Muszorgszkijon át Sztravinszkijig, Bartókig. Velünk élnek, nem zárhatóak el előlünk egy múzeumi tárló mélyén, amelyhez olykor elzarándokolunk és megnézzük, hogy ott vannak-e még, miként Mozart és Debussy sem.

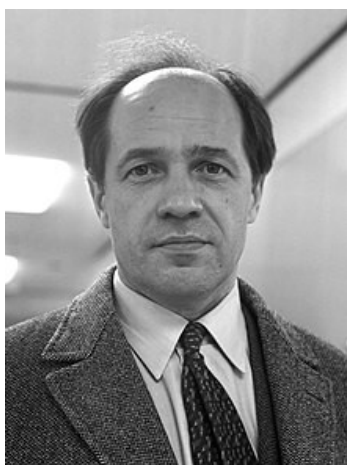
Maria Joao Pires, Pierre Boulez, BPO - Mozart piano concerto No. 20.,

Finale. (3:08)

W. A. Mozart: d-moll zongoraverseny, K. 466, III. tétel

Maria Joao Pires (zongora) és a Berlin Filharmonikusok Pierre Boulez vezényletével

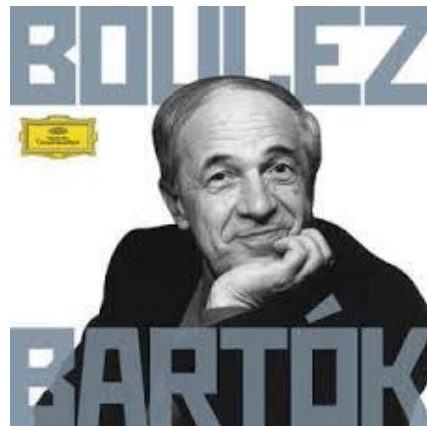
Ami a történelmi táj látogatását illeti, ha valaki lefényképezi a budapesti V. kerületben a Kossuth tér 1-es számú épületét (Parlament), majd a XIII. kerületi Párkány utca 12-es számú panelt (itt lakom), és azt írja oda: egy budapesti ház – igaz lenne, pedig nem igazán hasonlítanak egymásra, de ellátogattunk Budapestre körülnézni. Mondjuk, a 18. században születhettek olyan zenedarabok, amelyeknek nem a múzeumban, hanem a szemétkosárban van a helyük. Másokat érdemes múzeumi vitrinben őrizni, sőt némelyeket akár olykor ki is lehetne onnan emelni, rácsodálkozni, majd gondosan visszarakni, hogy máskor is hozzáférhetőek legyenek.

Pierre Boulez 1968-ban

(Montbrison, 1925. március 26. – Baden-Baden, 2016. január 5.)

De ugyanakkor élt érett komponistaként Johann Sebastian Bach is ebben a században, és komponálta oratóriumait, kantátáit, passióit, versenyműveit, partitáit. A század második fele a mindössze 35 évet megélt Wolfgang Amadeus Mozarté operáival, zongoraversenyeivel, kamara alkotásaival, szimfóniáival, a *Requiem*mel és a többi kikezdehetetlen és múlhatatlan muzsikáival. Az ő zenéik nem egy történelmi táj részei, nem a 18. századhoz tartoznak, besorolhatatlanok, mert az örökkévalóság végtelenje eltulajdonította azokat.

Ki az ördögöt érdekel, hogy melyik dátumhoz kötődik a *Szívfájdalom* című madrigál, a *Brandenburgi hat versenymű*, a *Fidelio*, a *Pisztráng ötös*, a *g-moll ballada*, az *Aida*, az *Egy kiállítás képei* zongorasorozat, a *Petruska*, a *Cantata profana*?! És a *Don Giovanni* vagy *A tenger*?!

Debussy: "La Mer" / Boulez New York Philharmonic (1992 ... (25:13)

Pierre Boulez és a New York- Filharmonikusok

Nem találhatóak meg valamilyen időrendi térképen, mert időtlenek.

Azt hiszem, Boulez nem hitt a századokon átnyúló zeneóriásokban. Pedig mekkora alázattal, micsoda átszellemültséggel és persze zsenialitással vezényelte azokat! Netán ilyenkor megfedkezett saját szemléletéről, mert elvárásolta őt a legfőbb varázsló, maga a zene.

Vannak szép számmal olyan műalkotások, amelyek, ha évszázadokkal ezelőtt is születtek, nem olvadnak be sem időben, sem térben a múltba, helyet követelnek a jelenben és a jövőben egyaránt. Az ilyen értelmű zenei csodák szerelmeseit konzervatívnak bélyegezni, úgy hiszem, igazságtalan, így Pierre Boulez ilyen irányú megnyilvánulása – a legőszintébb tisztelet mellett – téves.

Azt azonban nagyon is elfogadhatónak tartom, hogy azok, akik hasznélvezői a kényelmes repülőútnak, majd megbotránkoznak azon, hogy a képtárban nem csak reneszánsz vagy barokk aktok, portrék és tájképek köszönnek rájuk, hamis ízléssel rendelkeznek. Azt is mondhatnánk, hogy sznobok. Ez így van a zenével is. Lehetnek azonban olyanok – a legnagyobb művészek között is –, akik csak azért zárkóznak el a mai, kortárs zenétől, mert még nem ismerik és e miatt félnek tőle.

Aki igazán elmélyült egy Schubert-dal vagy egy Verdi-ária szépségében, igenis jó úton jár, hogy a komoly értékekre a későbbi korszakokból is nyitottá váljék és felismerje azokat. Azok a beláthatatlan zenei magaslatok, melyek túllépnek a múzeum falain, rácáfolnak arra, hogy éles határvonalat húzzunk régi és új zene közé.

Boulez lényegében kizárta a régebbi korok zenéi iránti rajongás és a ma alkotásaira, kompozícióira való fogékonyság összhangjának lehetőségét. Abba az álommúzeumba egy fél órára látogatna el. Fél órára?! Ahová Mozart és Debussy is besoroltatik?!

Amúgy mikortól régi, és mikortól számít újnak a zene?

Írtak modernebb zongoraművet a *Hammerklavier* szonátánál? Komponáltak merészebb zenei freskót, mint Bach *Máté passió*jának háromkórusos nyitókórusa? Az eszköztár alkalmazkodhat, megújulva az idő előrehaladtához a tartalom változatlan marad. A művészet, köztük a zene, az emberhez szól, akinek érzelmei: szeretet, gyűlölet, bölcsesség, bosszú, öröm és bánat, jóság, gonoszság, szerelem, féltékenység, boldogság és boldogtalanság., derű és szomorúság, mit sem változtak az elmúlt évszázadok óta.

Bach Máté passió 1. (részl) (6:52)

Nyitókórus

Beethoven Sonata N° 29 'Hammerklavier' Daniel Barenboim (49:43)

Ezek jelentik az ember lényegét.

Azok a műalkotások, amelyek megérintették bármelyiket is, és ha kell, jobb irányba terelték, soha nem lesznek, nem lehetnek elavultak.

És a gyász?

Verdi Requiem Abbado 1982 Lacrymosa (6:30)

Sirattak és fognak siratni szebben, igazabban, mint a könnyes sóhajokkal kísért himnikus ének Mozart, illetve a bel canto költészet szólistákról az egész kórusra áterjedő, szívszorítóan gyönyörű dallam Verdi *Requiemjének Lacrymosa* tételében? Felülmúlhatatlanok. Ahhoz, hogy korunkban is tudjunk szépen siratni, múzeumba kéne szorítani ezeket a páratlan értékű halotti miséket?! Az elmúlás misztériumáról pontosan annyit tudunk, mint ezer évvel ezelőtt. Vagyis semmit!

[Der Wegweiser \(4:44\)](#)

F. Schubert: Winterreise c. dalciklusából Svéd Sándor énekli a Der Wegweiser (Az útjelző) c. dalt Hajdú István (zongora) közreműködésével
© 1955 HUNGAROTON RECORDS LTD.

[Kodály Zoltán-Weöres Sándor : Öregek \(7:16\)](#)

Ferenc Erkel Vegyeskar, vezényel: Zsófia Cseri (2006)

Félelmünket a felfoghatatlanról Schubert *Der Wegweiser* (Az útjelző) című dalának vészterhes orgonapontjai, Kodály Zoltán *Az öregek* című

kórusdarabjának „jóságos”, de egyben „rettenetes kéz” kísérteties víziója az idők végezetéig korszerű marad. Ugyanakkor, mint minden valódi remekmű, kaput nyit a jövő zenei megfogalmazásai előtt is. Az, hogy azokból mi marad az „álommúzeumban” és mi nem tűri meg az üveglapok mögé bújtatást: „a jövő zenéje”. Boulez – fájdalom – már átlépte a legnagyobb titok kapuját, és ki tudja, hátha a túlparton megleti a harmóniát a rég- és közelmúlt szellemiségében. Létrejöhethet az a mennyei béke, amelyben a Haydn-szimfóniák és Wagner zenedrámái elválaszthatatlan szövetségesei lesznek a jövő – az álommúzeumból kiemelkedő – muzsikáinak a halhatatlanságban. Nem titkolható, hogy a múzeumból kikívánkozott zeneművek sem egyforma súlyúak. Azt, hogy hol van az a mérleg, amelyen ez lemérhető, nem tudom, de ez a vitathatatlan különbség létezik a múzeumon kívül is. Gyávaság lenne nem tudomást venni róla.

Itt van például Rossini *A sevillai borbély* című vígoperája. Igazán nem nevezhető őskövületnek. Rossini káprázatos humorral átszótt, szenzációs remeke messze nem jár olyan mélységekben – igaz, nem is célja –, mint Mozart azonos tőről fakadt, ugyanezen műfajú alkotása (Beaumarchais szatirikus színműve), a *Figaro házassága*, amely jóval korábbi. De ez nem egy matematikai egyenlet. Súlyosan hibás megközelítés lenne úgy hallgatni *A sevillai borbélyt*, hogy no jó, de hol van ez Mozarttól?! Tönkre tenné azt az élvezetet, amit Rossini zenéje nyújt.

Figaro belépőjének briliáns mókája, a tettetett részeg katona (Lindoro – Almaviva gróf) zenekari katonaindulót imitáló karikatúrája, a Basilio által énekelt legendás rágalomária – amely a szerzőre oly jellemző, ezúttal a szöveghez is igazodó – mannheimi cressendo által csúcsosodik ki –: „olyat robban, mint az ágyú” –, nem utolsó sorban a remekbe szabott nyitány igazi génuszról árulkodik. Ám egyszer sem áll meg a levegő, ahogyan a Mozart operában megnemesül a csend a Grófné *Esz-dúr cavatinája*, a *C-dúr ária* lírai első szakaszának végig sírt panasza, a *B-dúr levélkettős* bensősége, Susanne *Rózsaáriájának* (F-dúr) megilletődött, meghatott boldogsága alatt. Nem szólva arról a meghitt, könnyes „szentélyről”, amely a Gróf korábbi csapodárságának és lelepleződésének, a Grófné szerelmes, felemelő megbocsátásának, a nászvendégek himnikus, magasztos áhítatának páratlanul gyönyörű költészete a záró fináléban. Ez más! Alig merem kimondani, így inkább leírom: ez több!

De nem *A sevillai borbélyt* kell lebecsülni, hanem a *Figaro házasságához* kell felnőni! Például ahhoz a szívmengető családi idillhez, amelyet egy vérbeli komédiába csempészett Mozart az *F-dúr hatosban*. Az összehasonlítás kóros. A két vígoperát saját helyükön kell szeretni. És megérteni.

Valahányszor a zene hatására bepárásodik a szemünk, jobbak, bölcsőbbek leszünk egy kissé.

Persze különbség másutt is fellelhető.

Sokakat ihletett meg mások mellett a *Máté evangélium*, és készültek jelentős *Máté passiók*. De aligha van olyan zenerajongó, aki elvitatná, hogy Bach *Máté passiójában* a tehetetlenül bűnbánó Péter sírva fakadását idéző hegedűszólós h-moll altária a zeneirodalom egyik koronája. Lényegében megközelíthetetlen. Létezik egy, a szubjektív ízlésen túlmutató értékrend, amely kiszűri a nem maradandó alkotásokat, s amelyet részben a múltó idő és valami megfoghatatlan ítélet irányít. Ezek az élet megmagyarázhatatlan csodái, amelyet el kell fogadnunk, mielőtt még idelent lejár a határozatlan időre szóló tartózkodási engedélyünk.

Bach: Erbarme dich, mein Gott (Matthäuspasion) - Galou (Roth) (5:57)

Delphine Galou, contralto, François-Marie Drieux, solo violin

Les Siècles, conducted by François-Xavier Roth

Recorded in Summer 2008

***Ungár István** ny. középiskolai ének-zenetanár, karnagy, zenei szaktanácsadó, zenei író, a Parlando állandó munkatársa